

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ КОМПОНЕНТІВ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мартинюк Ірина¹

¹Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1644-5381>

UDC: 159.9 : 378.041-057.87

АНОТАЦІЯ

У статті запропоновано методику діагностики компонентів готовності студентів до самоосвітньої діяльності. Висвітлене її теоретичне підґрунтя. Структура готовності до самоосвітньої діяльності розглядається як поєднання особистісного, когнітивного та діяльнісного компонентів. Діагностика особистісного компоненту здійснюється шляхом виявлення наявності позитивного ставлення до професії, розуміння її вимог та своїх здібностей, усвідомлення значення вдосконалення у діяльності, пізнавального інтересу, почуття обов'язку та відповідальності, уміння ставити перед собою мету та докласти зусиль для її досягнення, планувати діяльність. Когнітивний компонент вивчається за допомогою запитань про успішність навчальної діяльності, усвідомлення навчальної діяльності як напрямку самореалізації, уміння працювати з джерелами інформації, уміння застосовувати на практиці набуті знання. Діяльнісний компонент пропонується діагностувати шляхом виявлення розуміння людиною значущості самоосвіти, вміння проникати у сутність проблеми (професійної задачі), аналізувати можливі шляхи її вирішення, ставити задачі та їх вирішувати, обирати джерела пізнання, рефлексію важливих навичок самостійної пізнавальної діяльності, бажання та уміння планувати свою самоосвітню діяльність. Поданий зміст методики, сутність аналізу результатів, обґрунтована її надійність та валідність.

Ключові слова: студентська молодь, готовність до самоосвітньої діяльності, компоненти готовності до самоосвітньої діяльності, методика дослідження, діагностика структури готовності до самоосвітньої діяльності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі важливою компетентністю людини є уміння навчатись упродовж життя, що, у свою чергу, підтримується розвинутою готовністю особистості до здійснення самоосвітньої діяльності. Для з'ясування міри необхідності застосування цілеспрямованих заходів з формування готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності та їх сутності важливо дослідити особливості розвитку цього утворення та його компонентів у студентів упродовж навчання в ЗВО. Звідси випливає необхідність розробки інструментарію, придатного для діагностики важливих компонентів готовності особистості до самоосвітньої

діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. В останні десятиліття ті чи інші аспекти проблеми розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності досить активно розроблялись представниками зарубіжної педагогічної науки: О. Глухова, Ю. Калугін, А. Крицька, Г. Лапшина, Г. Марковець, Ю. Опарін, Н. Песцова, Л. Теплих, О. Федорова, С. Юдакова, Т. Яковець. Відповідно, згаданими вченими так чи інакше зачіпалась проблема діагностики готовності до самоосвітньої діяльності, у контексті якої виокремлювались показники зазначеного утворення та розроблявся діагностичний

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com

Copyright: © Iryna Martyniuk

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

інструментарій. Серед нього можна виокремити три групи методик: розроблені авторами анкети чи тести, аналіз результатів діяльності, спостереження, відомі методики, що досліджують дотичні до готовності до самоосвітньої діяльності психологічні утворення (Мартинюк, 2017). Нами була розроблена методика діагностики готовності до самоосвітньої діяльності – опитувальник «Експериментальна ситуація», що вивчає міру, оперативність її прояву як цілісного утворення у ситуаціях, що так чи інакше потребують її включення (Мартинюк, 2020).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Детальний аналіз сутності застосовуваних методик та отримуваних з їх допомогою результатів засвідчив, що часто пропонувані в анкетах запитання, відповіді та їх інтерпретація є дискусійними щодо: а) їх відповідності показникам самоосвіти, самоосвітньої діяльності, б) коректності визначених пріоритетів щодо різних рівнів готовності до самоосвіти, в) вичерпності запропонованих варіантів відповідей щодо кожного конкретного показника. Окрім того, формулювання запитань не дають можливості з'ясувати, чи співвідносять студенти опанування фаху із самоосвітньою діяльністю. У більшості випадків запитання анкет спрямовані більше на перевірку розуміння досліджуваними сутності самоосвіти як такої чи на активізацію знань про самоосвітню діяльність. Однак, дискусійними залишаються такі їхні аспекти: а) визначені показники готовності до самоосвітньої діяльності, що виступають предметом дослідження згідно тексту анкет, б) запропоновані варіанти відповідей, що або обмежують спектр можливих відповідей, або ж є рівносильними щодо кожного із можливих рівнів готовності до самоосвітньої діяльності. Часто також автори подають прямі формулювання запитань анкети, що, на наш погляд, містить ризик активізації установки давати соціально бажані відповіді, або ж неправильного розуміння сутності самоосвіти взагалі. Уже поверхневий аналіз змісту деяких анкет дає підстави говорити про необхідність високого рівня розвитку рефлексивних умінь респондентів, а також спеціальних педагогічних знань (наприклад, для називання самоосвітніх умінь, методів роботи над статтею тощо) для отриман-

ня об'єктивних даних щодо їх готовності до самоосвітньої діяльності за такими запитаннями (Мартинюк, 2017).

Застосовуючи методи аналізу продуктів діяльності, спостереження, вище згадані вчені з'ясовують, на наш погляд, досить обмежене коло показників готовності до самоосвітньої діяльності (Мартинюк, 2017).

Звичайно, коректність застосування методів, методик у вивченні готовності особистості до самоосвітньої діяльності визначається розумінням сутності цієї діяльності, її показників та характеристик, а також вибором конкретного її аспекту, що цікавить дослідника.

Українськими науковцями теж чимало уваги приділяється проблемі самоосвітньої діяльності, готовності до неї, саморозвитку особистості (Бурлука, 2005; Грабовець, 2004; Добровольська, 2016; Ємельнова, Аврамович, 2016; Малихін, 2000; Терещенко, 2000; та ін.). Зокрема, подається чітко визначене розуміння самоосвіти як специфічного інформаційно-забезпечувального виду діяльності, технології роботи з різноманітного роду текстами, системою відновлення, розширення і поглиблення раніше отриманих знань, засобу вторинної соціалізації, індивідуалізації, саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації і самоконструювання особистості (Бурлука, 2005). Окреслюється механізм розвитку самоосвітньої діяльності як розв'язання протиріч між особистісним та груповим (соціетальним) знанням з провідною тенденцією – потягом до самореалізації та самовдосконалення (Грабовець, 2004). Однак питання діагностики готовності до такої діяльності у цих дослідженнях або не зачіпається, або ж пропонуються методи, що виявляють близькі до зазначеного утворення психологічні характеристики. Зокрема, Я. Сухенко розробила методику семантичного диференціалу для оцінки освітньої траєкторії особистості, що дає можливість з'ясувати систему смислів і ставлень людини до своєї освітньої траєкторії, досвіду її реалізації (Сухенко, 2018).

Розроблена нами методика діагностики готовності до самоосвітньої діяльності не дає можливості виявити особливості розвитку окремих компонентів цього утворення (Мартинюк, 2020).

На підґрунті вище викладеного можемо констатувати, що до сьогодні залишалось відкритим питання методу дослідження компонентів готовності особистості до самоосвітньої діяльності.

Мета статті. Мета статті – описати розробку інструментарію, придатного для діагностики готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності та його подальшого застосування у вивченні розвитку цього утворення в студентів упродовж навчання в ЗВО.

Наукове обґрунтування методології проведеного дослідження.

Під час розробки методики використовувались загальнонаукові методи: аналіз психолого-педагогічних джерел з проблеми готовності особистості до самоосвітньої діяльності та узагальнення наукових даних. У результаті було визначене таке розуміння готовності особистості до здійснення самоосвітньої діяльності: це стійке психологічне утворення, що інтегрує особистісні якості, здібності, мотивацію, знання, уміння, навички, необхідні для здійснення цієї діяльності, проявляється як налаштованість до самоосвіти і забезпечує її ефективність (у результаті чого виникає якісно новий стан особистості: нові знання, уміння, навички, нові особистісні якості, нові погляди та переконання) (Мартинюк, 2016).

Також нами було з'ясовано, що структуру готовності до самоосвітньої діяльності утворюють такі компоненти:

1) особистісний – пов'язаний із психологічними характеристиками особистості як суб'єкта діяльності, передбачає наявність позитивного ставлення до професії, розуміння її вимог та своїх здібностей (рефлексія), усвідомлення значення вдосконалення у діяльності, пізнавального інтересу, почуття обов'язку та відповідальності, вміння ставити перед собою мету та докладати зусиль для її досягнення, мотивація до професійного зростання, здатність планувати будь-яку свою діяльність;

2) когнітивний – пов'язаний із здійсненням навчальної діяльності загалом, уміщує розвинуті пізнавальні процеси особистості, її інтелектуальний розвиток, усвідомлення навчальної діяльності як прямої самореалізації, уміння працювати з джерелами інфор-

мації, загальноосвітні знання, спеціальні знання (у певній сфері) та уміння їх застосовувати на практиці;

3) діяльнісний – пов'язаний із здійсненням власне самоосвітньої діяльності, передбачає розуміння людиною значущості самоосвіти, вміння проникати у сутність проблеми (професійної задачі), аналізувати можливі шляхи її вирішення, ставити задачі та їх вирішувати, обирати джерела пізнання, навички самостійної пізнавальної діяльності, планувати свою самоосвітню діяльність (Мартинюк, 2016).

У розробці методики були також застосовані спеціальні наукові методи психології: опитування (з відкритими запитаннями) – як форма методики; контент-аналіз – як метод обробки відповідей на запропоновані в методиці запитання; метод розщеплення та тест-ретест – як процедури перевірки надійності методики; метод кореляції Пірсона – як метод математичної обробки результатів; тест «Самооцінка здатності до самоосвіти і саморозвитку особистості» В. І. Андреева, КОТ, Опитувальник рефлексивності А. Карпова, тест СЖО Д. Леонтьєва, КОЗ, САМОАЛ, методика діагностики спрямованості учбової діяльності Т. Дубовицької, авторський опитувальник «Експериментальна ситуація» та авторська анкета «Моя самоосвітня діяльність» – для збору інформації про психологічні характеристики, близькі до сутності готовності особистості до самоосвітньої діяльності.

Для вивчення сформованості структурних компонентів готовності студентської молоді до здійснення самоосвітньої діяльності було розроблено опитувальник «Я опановую професію».

Зміст методики **Анкета «Я опановую професію»**

Інструкція: Дайте, будь ласка, коротко відповіді на запропоновані запитання. Будь-яка ваша щира відповідь є цінною.

Що ви думаєте про свою професію?

Які вимоги професія, яку ви опановуєте, ставить до фахівців?

Які здібності, якості є у вас для того, щоб стати хорошим фахівцем?

Чи потрібно для фахівців вашого профілю постійно вдосконалюватись у професійній діяльності?

Чи хотілось би вам отримати більше професій-

них знань і вмінь у певній галузі, ніж у вас уже є?

Чи можна сказати, що від фахівців вашого профілю хтось буде залежним?

Чого б ви хотіли досягти у професії, за якою плануєте працювати далі?

Що ви робитимете, якщо досягти зазначеної мети не вдаватиметься?

Чи вдається вам спланувати свою діяльність? (будь-яку, в тому числі і навчальну)

Наскільки легко вам дається навчання?

Чи належите ви до тих людей, які відчувають, що навчання допомагає їм самореалізуватись?

Вам краще самому скласти конспект до семінару, користуючись різними джерелами, чи використати готовий (з Інтернету, чи переписати від друзів)?

Як ви ставитесь до того, що доводиться працювати з великою кількістю сторінок у книгах, готуючись до занять?

Як можна охарактеризувати вашу шкільну успішність (висока, середня, низька тощо)?

Чи вдається вам застосовувати на практиці, у повсякденному житті ті знання, які ви здобуваєте за фахом?

Обґрунтуйте важливість самостійного набуття знань, умінь, навичок для фахівців вашого профілю.

З якою найскладнішою задачею вам доводилось стикатись, де були б потрібні ваші знання за фахом?

Яким чином вона може бути вирішена?

Що конкретно вам потрібно для реалізації таких шляхів вирішення проблеми?

З яких джерел можна черпати інформацію, необхідну для вирішення схожих професійних задач?

Які б поради ви дали майбутнім першокурсникам щодо того, які навички самостійної пізнавальної діяльності їм знадобляться у вищому навчальному закладі?

Чи є у вас бажання отримати якісь нові професійні знання, вміння поза навчальними програмами? Якщо так, то що ви будете для цього робити?

За методикою «Я опановую професію» про розвиток компонентів готовності до самоосвітньої діяльності свідчать відповіді:

- особистісного компоненту: наявність орієнто-

вно таких відповідей: на питання 1 – висловлювання позитивного характеру, питання 2 – названо вимоги, питання 3 – названо здібності, питання 4 – відповідь ствердна чи позитивна, питання 5 – відповідь ствердна чи позитивна, питання 6 – відповідь ствердна чи позитивна, питання 7 – описано мету, питання 8 – є опис власних дій, питання 9 – відповідь ствердна чи позитивна;

- когнітивного компоненту: наявність орієнтовно таких відповідей: на питання 10 – відповідь типу «легко», «дуже легко», «майже завжди легко», «швидше легко», питання 11 – відповідь ствердна чи позитивна, питання 12 – зазначено, що краще скласти конспект самому, питання 13 – відповідь позитивного характеру, питання 14 – обрано характеристики типу «висока», «середня», питання 15 – відповідь ствердна чи позитивна;

- діяльнісного компоненту: наявність орієнтовно таких відповідей: на питання 16 – відповідь ствердна чи позитивна, наявне коротке пояснення, питання 17 – є опис ситуації, питання 18 – запропоновано свій варіант вирішення, питання 19 – є уточнення до відповіді на попереднє питання, питання 20 – зазначені джерела, 21 – описані поради, у них ідеться власне про навички самостійної пізнавальної діяльності, питання 22 – відповідь ствердна чи позитивна, зазначені власні кроки.

Наявність такого характеру відповідей за запропонованими запитаннями оцінюється по одному балу за кожну і в сумі свідчить про міру розвитку відповідного компоненту готовності до самоосвітньої діяльності (чим вищий бал, тим більш розвинутим є відповідний компонент готовності). Для зручності подальшої обробки результатів (порівняння розвитку різних компонентів між собою) отримані за кожним компонентом бали переводяться зводяться до найменшого їх спільного кратного шляхом множення на такі коефіцієнти: особистісний – 14, когнітивний – 21, діяльнісний – 18.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

На етапі апробації методики дослідження компонентів готовності студентів до самоосвітньої діяльності перевірялась її надійність і валідність.

Зокрема, за допомогою методу розщеплення з'ясувалась надійність вимірювального інструменту.

Досліджуваними виступили студенти денної форми навчання I–V курсів Національного університету біоресурсів та природокористування України (спеціальностей «психологія», «економіка підприємства», «маркетинг», «геодезія і землеустрій», «екологія», «автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології», «облік і оподаткування», «соціальна робота», «філологія (переклад)», «педагогіка вищої школи»). Дослідження проводилось у I семестрі 2019-2020 н.р. загальною кількістю 213 осіб. При цьому запитання методики у межах кожного компонента були поділені на 2 рівні частини таким чином: у межах особистісного компонента до частини 1 були віднесені питання з непарною нумерацією (1,3,5,7,9), до частини 2 – із парною та одне питання з непарною для зрівняння за кількістю питань у частинах методики (2,3,4,6,8); у межах когнітивного компонента до частини 1 були віднесені питання з парною нумерацією (10,12,14), до частини 2 – з непарною (11,13,15); у межах діяльнісного компонента до частини 1 були віднесені запитання з парною нумерацією (16,18,20,22), до частини 2 – з непарною та одне із парною для зрівняння частин за кількістю запитань (17,19,21,22). У результаті обчислень взаємозв'язку загальних показників за виокремленими компонентами та кожної з окремих їх частин було отримано статистично значущі ($p \leq 0,01$) високі та дуже високі показники коефіцієнта кореляції Пірсона: 0,880 – кореляція між загальним показником особистісного компонента та показником за частиною 1; 0,857 – кореляція між загальним показником зв'язку особистісного компонента та показником за частиною 2; 0,752 – кореляція між загальним показником когнітивного компонента та частини 1; 0,850 – кореляція між загальним показником когнітивного компонента та частини 2; 0,929 – кореляція між загальним показником діяльнісного компонента та частини 1; 0,954 – кореляція між загальним показником діяльнісного компонента та частини 2.

За допомогою прийому тест-ретест з'ясувалась стабільність досліджуваної ознаки. Досліджуваними виступили студенти I–V курсів різних факультетів Національного університету біоресурсів та природокористування України у кількості 51 особа. Дослідження проводилось з інтервалом 1-2,5 місяці. У результаті обчислення взаємозв'язку результатів первинного та

повторного опитування було отримано статистично значущі ($p \leq 0,01$) показники коефіцієнта кореляції Пірсона, що свідчать про середню міру стабільності показників когнітивного ($r=0,629$) та діяльнісного ($r=0,650$) компонентів, а також загального показника рівня розвитку структурних компонентів готовності до самоосвітньої діяльності ($r=0,668$). Щодо особистісного компонента виявлено статистично значущий ($p \leq 0,05$) показник кореляції між результатами первинного та повторного опитування, що свідчить про слабку міру їх зв'язку ($r=0,338$) та більшу нестабільність виокремлених характеристик особистісного компонента у порівнянні з когнітивним та діяльнісним.

Визначення константності отримуваних результатів здійснювалось за допомогою проведення методики на одній і ті ж вибірці досліджуваних різними дослідниками (інтервал між опитуваннями складав 2 тижні). Досліджуваними виступили студенти II курсу спеціальності «психологія» Національного університету біоресурсів та природокористування України. Кількість досліджуваних склала 50 осіб. У результаті обчислення взаємозв'язку показників первинного та повторного опитування було отримано статистично значущий ($p \leq 0,01$) високий показник коефіцієнта кореляції Пірсона: 0,8 (при $p \leq 0,01$).

Для визначення конвергентної валідності методики було проведено діагностику за тестом «Самооцінка здатності до самоосвіти і саморозвитку особистості» В. І. Андрєєва. Досліджуваними виступили студенти I–V курсів спеціальностей «психологія», «економіка підприємства», «маркетинг», «геодезія і землеустрій», «екологія», «автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології», «облік і оподаткування», «соціальна робота», «філологія (переклад)», «педагогіка вищої школи» Національного університету біоресурсів та природокористування України загальною кількістю 213 осіб. Отриманий показник кореляції Пірсона результатів обох методик (рівня готовності до саморозвитку та загального показника за методикою дослідження компонентів готовності до самоосвітньої діяльності) 0,236 (при $p \leq 0,01$). Статистично значущий коефіцієнт валідності засвідчує, що розроблена нами методика вимірює ту ж психологічну якість, що й еталонна.

Також був проведений кореляційний аналіз показника готовності до самоосвітньої діяльності за авторською методикою «Експериментальна ситуація» (Мартинюк І., 2020) та показників компонентів готовності до самоосвітньої діяльності за методикою «Я опановую професію». За допомогою критерію Пірсона було виявлено статистично значущі ($p \leq 0,01$) коефіцієнти кореляції рівня готовності до самоосвітньої діяльності з рівнем розвитку її структурних компонентів: особистісного ($r=0,364$), когнітивного ($r=0,204$), діяльнісного ($r=0,294$) як кожного зокрема, так і в цілому ($r=0,391$).

Для визначення дискримінативної валідності нашої методики перевірялась відсутність її зв'язку з методиками, що визначають інші психологічні характеристики, близькі до досліджуваної чи її компонентів. Такими близькими психологічними характеристиками для особистісного компоненту було визначено: рефлексію, осмисленість життя, організаторські здібності, потребу у пізнанні; для когнітивного компоненту: загальні розумові здібності, внутрішня мотивація навчання, осмисленість життя, організаторські здібності; для діяльнісного компоненту: внутрішню мотивацію навчання, загальні розумові здібності, організаторські здібності. Відтак, були відібрані такі методики дослідження: КОГ (короткий орієнтовний тест), Опитувальник рефлексивності А. Карпова, Тест СЖО Д. Леонт'єва, КОЗ (шкала організаторських здібностей), САМОАЛ (шкала потреби у пізнанні), Методика діагностики спрямованості учбової мотивації Т. Дубовицької. Дослідження проводилось протягом 2017-2018 н. р. серед студентів денної форми навчання І–V курсів Національного університету біоресурсів та природокористування України, Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (загальна кількість досліджуваних – 329 особи). Застосування коефіцієнту кореляції Пірсона засвідчило:

- відсутність зв'язку показників особистісного компоненту готовності до самоосвітньої діяльності із показниками рівня рефлексії ($r= -0,46$), організаторських здібностей ($r=0,088$), потреби у пізнанні ($r=0,092$)

та дуже слабкий статистично значущий зв'язок з показником осмисленості життя ($r=0,118$ при $p \leq 0,05$);

- відсутність зв'язку показників когнітивного компоненту готовності до самоосвітньої діяльності із показниками організаторських здібностей ($r=0,049$), загального розумових здібностей ($r=0,050$), дуже слабого статистично значущого зв'язку із показником потреби у пізнанні ($r=0,164$ при $p \leq 0,01$) та осмисленості життя ($r=0,248$ при $p \leq 0,01$), а також слабого статистично значущого зв'язку із показником внутрішньої мотивації навчання ($r=0,463$ при $p \leq 0,01$);

- відсутність зв'язку показників діяльнісного компоненту готовності до самоосвітньої діяльності із показниками внутрішньої мотивації навчання ($r=0,101$), загальних розумових здібностей ($r=0,063$), організаторських здібностей ($r= -0,094$).

Отримані показники кореляції результатів методики «Я опановую професію» із зазначеними вище свідчить про те, що розроблена нами методика дає можливість діагностувати психологічне утворення, близьке до внутрішньої мотивації учіння, потреби у пізнанні, осмисленості життя, але не тотожне їм.

Для оцінки прагматичної валідності (а точніше – «поточної валідності») збирались дані щодо теперішнього прояву готовності до самоосвітньої діяльності досліджуваних. Зокрема, проводилось опитування про самоосвітню діяльність студентів. Їм пропонувалось обрати одну з відповідей, яка найбільш точно характеризує їхню навчально-пізнавальну діяльність:

Навчаючись у вищому навчальному закладі, я:

а) цікавлюсь лише тією інформацією, що необхідна для здачі іспитів чи заліків;

б) зацікавлений у вивченні певних дисциплін, і буває, що опрацьовую набагато більше інформації, ніж це вимагається для іспитів чи заліків;

в) активно цікавлюсь інформацією, що не пов'язана безпосередньо з дисциплінами, які викладаються на нашому факультеті, і більше часу відводжу її опрацюванню, ніж програмовим завданням;

г) не відчуваю бажання дізнаватись щось нове, набувати нових вмінь і навичок у будь-якій галузі.

Як показник наявності самоосвітньої діяльності розцінювались відповіді б і в.

Застосування коефіцієнту кореляції Пірсона

засвідчило наявність статистично значущого зв'язку показника когнітивного компонента готовності до самоосвітньої діяльності студентів із показником здійснення ними цієї діяльності ($r=0,284$ при $p \leq 0,01$).

Було проведено також більш детальний аналіз самоосвітньої діяльності досліджуваних за допомогою розробленої нами анкети «Моя самоосвітня діяльність» та перевірка зв'язку її загальних показників із показниками компонентів готовності до самоосвітньої діяльності досліджуваних. Наші попередні дослідження заявленої проблеми стали підґрунтям розуміння самоосвітньої діяльності як такої, що спонукається внутрішніми мотивами самовдосконалення та передбачає застосування спеціальних засобів пошуку і засвоєння соціального досвіду; критеріями її здійснення є: самостійність та ініціативність щодо пошуку та опанування соціального досвіду; стійкий пізнавальний інтерес, що підтримується метою; наявна особистісна значущість, часто пов'язана з практичною діяльністю людини (Мартинюк, 2015). Відповідно анкета містила запитання, спрямовані: а) на перевірку наявності мотивів самовдосконалення (та їхню сутність); б) на з'ясування того, чи здійснюється пошук та опанування нового соціального досвіду (і з допомогою яких способів); в) на перевірку самостійності та ініціативності у пошуку нової інформації та міри їх прояву; г) на з'ясування стійкості інтересу до певного досвіду та міри його вираження, наявності мети самоосвітньої діяльності; д) на виявлення особистісної значущості самоосвітньої діяльності для людини. Окрім того, анкета передбачала звіт студентів про «продукти» їхньої самоосвітньої діяльності.

Зміст анкети «Моя самоосвітня діяльність»:

Інструкція: Дайте, будь ласка, відповіді на запитання, обравши один із запропонованих варіантів. Лише у запитаннях 4,10,11 ви можете обрати декілька відповідей. Тут немає правильних і неправильних відповідей, будь-яка ваша щира відповідь є цінною. Тому відповідайте, не роздумуючи довго. Якщо ви вагатиметесь з приводу того чи іншого варіанту відповіді, обирайте той, що відображає ситуації, які частіше трапляються з вами.

– подане вище.

Якщо ви обрали відповідь «б» або «в», перехо-

дьте до наступних запитань цієї анкети.

2. Як часто ви самостійно щось пізнаєте, чогось навчаєтесь?

а) регулярно (тобто є певна періодичність у вашій самостійній пошуковій пізнавальній активності);

б) час від часу (тобто ваша пошукова пізнавальна активність залежить від якихось зовнішніх обставин, вашого настрою тощо).

3. Що спонукає вас пізнавати щось нове, набувати нових вмінь?

а) бажання іти в ногу з часом;

б) страх бути некомпетентним у чомусь;

в) бажання самовдосконалюватись;

г) свій варіант:

4. Яким чином ви самостійно набуваєте нових знань та вмінь?

а) читаю необхідну літературу;

б) користуюсь мережею Інтернет;

в) беру участь у різноманітних семінарах, тренінгах, навчальних курсах (за межами навчальних програм вищого навчального закладу);

г) свій варіант:

д) важко відповісти.

5. Хто зазвичай виступає ініціатором опанування вами нового знання, набуття нових умінь?

а) значущі для мене люди (родичі, друзі);

б) я сам;

в) свій варіант:

6. Чи вдаєтесь ви до допомоги інших, коли займаєтесь самоосвітою?

а) ні, намагаюсь впоратись з усім самостійно;

б) так, часто – мені потрібно, щоб хтось мене додатково стимулював чи допомагав долати труднощі;

в) інколи так – коли потрібна чиясь підказка чи підтримка.

7. Яка характеристика найбільш точно відображає ваше ставлення до самостійного набуття знань, умінь та навичок?

а) мене уже тривалий час цікавить певна галузь знань / певна проблематика;

б) мені цікаво отримувати різноманітний соціальний досвід, тому предмет мого інтересу часто змінюється;

в) інтерес до самостійного пізнання певної га-

лузі знань / практики виник у мене недавно, тому мені важко сказати, як довго він існуватиме і наскільки сильним буде.

8. Чого б ви хотіли досягти з допомогою самостійного набуття нового соціального досвіду?

а) свій варіант:

б) не знаю.

9. Що ви отримуєте завдяки своїй самостійній пізнавальній діяльності?

а) свій варіант:

б) важко відповісти.

10. Що дає вам підстави вважати, що ваша самостійна пізнавальна діяльність є результативною?

а) я набув нових знань/умінь/навичок (перелічіть їх):

б) я набув нових особистісних якостей (назвіть їх):

в) я набув нових поглядів, переконань (назвіть їх):

г) свій варіант:

д) важко відповісти.

11. Що може засвідчити результати вашої самостійної пізнавальної діяльності?

а) високі бали з навчальних дисциплін (назвіть їх):

б) отримані нагороди на конкурсах / олімпіадах / змаганнях (назвіть їх):

в) отримані сертифікати / посвідчення про успішне проходження певних семінарів, майстер-класів тощо (перелічіть їх):

г) мої творчі роботи (опишіть їх):

д) важко відповісти.

Як показники, що свідчать про позитивні прояви самоосвітньої діяльності оцінювались відповіді 2а, 3в, 4а-г, 5а, 6а,в, 7а, 8а, 9а, 10а-г, 11а-г.

Застосування коефіцієнту кореляції Пірсона засвідчило наявність статистично значущих зв'язків показників компонентів готовності студентів до самоосвітньої діяльності із мірою здійснення студентами цієї діяльності: особистісного компоненту ($r=0,176$ при $p \leq 0,01$), когнітивного компоненту ($r=0,357$ при $p \leq 0,01$), діяльнісного компоненту ($r=0,186$ при $p \leq 0,01$).

Висновки з даного дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чи-

ном, виявлені високі показники надійності вимірювального інструменту, отримані методом розщеплення, константності результатів, а також статистично значущі показники конвергентної, дискримінативної та прагматичної валідності засвідчують, що розроблена методика діагностики готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності може застосовуватись у психолого-педагогічній практиці ЗВО. Перспективою подальших досліджень цього напрямку є застосування опитувальника «Я опановую професію» для вивчення міри розвитку компонентів готовності студентської молоді до здійснення самоосвітньої діяльності.

References (Transliteration):

- Burluka, O. V. (2005). Samoosvita osobystosti yak sociokul'turne yavyshe [Self-education of the individual as a sociocultural phenomenon]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Harkiv: Harkiv's'ka derzhavna akademiya kul'tury [in Ukrainian].
- Grabovecz', I. V. (2004). Samoosvita yak integruyucha determinanta samorealizatsiyi molodyh faxivciv u profesijnij diyal'nosti [Self-education as an integrating determinant of self-realization of young professionals in professional activities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Kyiv's'kyj nacional'nyj universytet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
- Dobrovol's'ka, A. M. (2016). Formuvannya v majbutnix likariv i provizoriv gotovnosti do samoosvity v mezhah rozroblenoyi modeli [Formation of future doctors and pharmacists readiness for self-education within the developed model]. *Nauka i osvita – Science and education*, 10, 138 [in Ukrainian].
- Yemel'yanova, D. & Avramovych L. (2016). Formuvannya samoosvitn'oyi inshomovnoyi kompetentnosti majbutnih uchyteliv fizyky' [Formation of self-educational foreign language competence of future physics teachers] // *Nauka i osvita – Science and education*, 10, 162 [in Russian].
- Kuzikova, S. B. (2015). Fenomenologiya samorozvytku v psyhosocial'nij genezi osobystosti: sub'yektnyj pidhid [Phenomenology of self-development in the psychosocial genesis of personality: a subjective approach] / *Osobystist' u rozvytku: psyhologichna teoriya i praktyka* [Personality in development: psychological theory in practice]: monografiya / Za red. S. D. Maksymenka, V. L. Zlyvkova, S. B. Kuzikovoyi. Kyiv – Sumy: Vyd-vo SumDPU. 295–318 [in Ukrainian].
- Malyxin, O. V. (2000). Formuvannya u majbutnih uchyteliv potreby u profesijnij samoosviti [Formation of future teachers' need for professional self-education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Harkiv: Harkivsky'j derzhavnyj pedagogichnyj universytet im. G. S. Skovorody [in Ukrainian].
- Martynyuk, I. A. (2015). Sutnist' ponyattya "samoosvitnya diyal'nist' osobystosti" [The essence of the concept of "self-educational

activity of the individual" // *Teoretychni ta prykladni problemy psykholohiyi : zb. nauk. pracz' – Theoretical and applied problems of psychology*. 2, №3(38), 204–217 [in Ukrainian].

Martyniuk, I. A. (2016). Sutnist' gotovnosti osobystosti do samoosvitn'oyi diyal'nosti [The essence of a person's readiness for self-educational activities] // *Problemy suchasnoyi psykholohiyi – Problems of modern psychology*, 34, 327–353 [in Ukrainian].

Martyniuk, I. A. (2017). Metody diagnostyky gotovnosti osobystosti do samoosvitn'oyi diyal'nosti [Methods of diagnosing the readiness of the individual for self-educational activities] // *"Visnyk Kyivivs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya Psykholohiya" – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, Psychology series*, 1 (6)/2(7), 96–99 [in Ukrainian].

Martyniuk, I. A. (2020). Metodyka doslidzhenia gotovnosti studentiv'koho molodi do samoosvitn'oyi diyal'nosti [Methodology of research of students readiness for self-educational activities] // *Psychologichnyi chasopys – Psychological journal*, 9(41). [in Ukrainian].

Radchuk, G. K. (2015). Psykholohiya aksiogenezu osobystosti v konteksti vyshchoyi profesijnoyi osvity [Psychology of personality axiogenesis in the context of higher professional education] / *Osobystist' u rozvytku: psykholohichna teoriya i praktyka [Personality in development: psychological theory in practice]: monografiya / Za red. S. D. Maksymenka, V. L. Zlyvkova, S. B. Kuzikovoyi*. Kyiv – Sumy: Vyd-vo SumDPU, 319–339 [in Ukrainian].

Suxenko, Ya. (2018). Semantichnyy dyferencial dlya ocinky osvitn'oyi trayektoriyi osobystosti [Semantic differential for assessing the educational trajectory of the individual] // *Psycholingvistyka – Psycholinguistics*, 24, 1, 320–343 [in Ukrainian].

Tereshhenko, N. M. (2000). Formuvannya u pidlitkiv gotovnosti do samoosvity v umovax modul'nogo navchannya [Formation of adolescents' readiness for self-education in the conditions of modular learning]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Instytut pedagogiky APN Ukrainy [in Ukrainian].

Frycyuk, V. A. (2016). Diagnostyka gotovnosti majbutnix pedagogiv do samorozvytku [Diagnosis of readiness of future teachers for self-development] // *Nauka i osvita – Science and education*, 10, 189 [in Ukrainian].

Iryna Martyniuk

Ph.D. in Psychological Science, Assistant Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

THE METHOD EXAMINING COMPONENTS OF STUDENTS' READINESS FOR SELF-EDUCATION

ABSTRACT

The article focuses on the importance of developing diagnostic tools for studying the structure of readiness of student youth for self-educational activities. The method of research of components of readiness for self-education activity of students is offered. The theoretical basis of the methodology is covered. The structure of readiness for self-educational activity is considered as a combination of personal, cognitive and activity components. Diagnosis of the personality component is carried out through questions aimed at identifying a positive attitude to the profession, understanding its requirements and their abilities (reflection), awareness of the importance of improvement, cognitive interest, sense of duty and responsibility, the ability to set goals and apply efforts to achieve it, to plan their activities. Diagnosis of the cognitive component is carried out through questions aimed at identifying the success of educational activities, awareness of educational activities as a direction of self-realization, the ability to work with sources of information, the ability to apply in practice the acquired special knowledge. Diagnosis of the activity component is carried out through questions aimed at identifying human understanding of the importance of self-education, the ability to penetrate into the essence of the problem (professional task), analyze possible solutions, set tasks and solve them, choose sources of knowledge, reflection of important skills of independent cognitive activity, desire and ability to plan their self-educational activities. The content of the method is given and the essence of the analysis of the results of the method is described. The reliability and validity of the methodology are substantiated. It is noted that the proposed method of diagnosing the components of readiness of students for self-educational activities has good indicators of reliability and validity and can be used in the psychological practice of the educational process of universities.

Key words: student youth, readiness for self-education, components of readiness for self-education, research methodology, diagnostics of the structure of readiness for self-education.

Мартынюк Ирина Анатольевна

Кандидат психологических наук, доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев (Украина)

МЕТОДИКА ИССЛЕДОВАНИЯ КОМПОНЕНТОВ ГОТОВНОСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ К САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье акцентируется внимание на важности разработки диагностического инструментария для исследования структуры готовности студенческой молодежи к самообразовательной деятельности. Предложена методика исследования компонентов готовности студентов к самообразовательной деятельности. Освещены теоретические основы методики. Структура готовности к самообразовательной деятельности рассматривается как сочетание личностного, когнитивного и деятельностного компонентов. Диагностика личностного компонента совершается с помощью вопросов, нацеленных на выявление наличия позитивного отношения к профессии, понимания ее требований и своих способностей (рефлексия), осознание значения усовершенствования в деятельности, познавательного интереса, чувства долга и ответственности, умения ставить перед собой цель и прилагать усилия для ее достижения, планировать свою деятельность. Диагностика когнитивного компонента совершается с помощью вопросов, нацеленных на выявление успешности учебной деятельности, осознание учебной деятельности как направления самореализации, умения работать с источниками информации, умения применять на практике приобретенные специальные знания. Диагностика деятельностного компонента совершается с помощью вопросов, направленных на выявление понимания человеком значимости самообразования, умения проникать в сущность проблемы (профессиональной задачи), анализировать

возможные пути ее решения, ставить задачи и решать их, выбирать источники познания, рефлексию важных навыков самостоятельной познавательной деятельности, желания и умения планировать свою самообразовательную деятельность.

Дано содержание методики и описана сущность анализа результатов методики. Обоснована надежность и валидность методики. Отмечается, что предложенная методика компонентов готовности студенческой молодежи к самообразовательной деятельности имеет хорошие показатели надежности и валидности и может применяться в психолого-педагогической практике высших образовательных учреждений.

Ключевые слова: студенческая молодежь, готовность к самообразовательной деятельности, компоненты готовности к самообразовательной деятельности, методика исследования, диагностика структуры готовности к самообразовательной деятельности.

Дата отримання статті: 09.09.2020

Дата рекомендації до друку: 21.10.2020

Дата оприлюднення: 30.10.2020